

NA TROPIE ORLĄT PŁOCKICH

Elżbieta Kaźmierska

KATEGORIA WIEKOWA: 10–14 LAT

ADRESAT: uczniowie w wieku 10–14 lat.

CZAS ZAJĘĆ: 90 minut (2 × 45 minut).

SŁOWA KLUCZOWE: Orleża Płockie, wojna polsko-bolszewicka 1920, obrona Płocka 1920, Antoni Gradowski, Tadzio Jeziorowski, Józef Kaczmarski, Stefan Zawadzki.

WPROWADZENIE

Propozycja zajęć z edukacji regionalnej dotyczącej obrony Płocka w 1920 roku – jednego z najważniejszych wydarzeń lat 20. XX wieku. Młodzież pozna wyjątkowe postaci – czterech chłopców, harcerzy, najmłodszych uczestników walk z bolszewikami. Uczniowie będą musieli wcielić się w rolę badaczy i na podstawie różnych źródeł historycznych stworzyć biogramy postaci, zaangażowanych w bohaterskie zmagania wojenne na Mazowszu. Pierwsza godzina lekcyjna może zostać przeznaczona na pisanie biogramów, druga zaś – na prezentację prac oraz wnioski dotyczące postaw poznanych postaci w obliczu najazdu wroga na Ojczyznę i tego, jakie skutki niesie ze sobą wojna. Wykorzystanie wspomnień i fragmentów tekstów prasowych przeniesie uczniów w rzeczywistość sprzed stu lat.

CEL OGÓLNY

Rozbudzenie zainteresowania historią własnego regionu – Mazowszem Płockim. Zapoznanie z postawami harcerzy podczas najazdu bolszewików na Płock w 1920 roku.

CELE SZCZEGÓŁOWE

Uczeń:

- wie, jakie wydarzenia rozegrały się w Płocku i na Mazowszu w 1920 roku;
  - wie, kim były Orleża Płockie;
  - zna los bohaterskich obrońców Płocka;
  - potrafi wskazać cechy charakteru, które zadecydowały o postawie młodych ludzi w obliczu najazdu wroga;
  - potrafi wyciągnąć wnioski, jakie skutki niesie ze sobą wojna i jaki miała wpływ na życie ludzi w latach 20. XX wieku;
  - potrafi analizować tekst źródłowy i wykorzystywać informacje w nim zawarte.
  - umie współpracować w grupie i być odpowiedzialny za wykonanie zadania.
-

METODY PRACY:

- metody asymilacji wiedzy – pogadanka, opowiadanie, opis, dyskusja;
  - metody samodzielnego dochodzenia do wiedzy – metoda sytuacyjna, burza mózgów;
  - metody praktyczne – metody ćwiczebne.
-

FORMY PRACY:

- indywidualna,
  - grupowa.
-

POMOCE DYDAKTYCZNE:

- fotografie: nazwy ulic związane z obrońcami Płocka z 1920 roku (**załącznik nr 1**);
- fotografie: Miejsca Pamięci Narodowej w Płocku związane z obroną miasta (**załącznik nr 2**);

- mapa *Walki polsko-bolszewickie 1919-1920* (załącznik nr 3);
- portrety z obrońcami Płocka – najlepiej w formacie A5 lub A4, pocięte na części jak puzzle (załącznik nr 4);
- szyfr podstawieniowy – klucz i zaszyfrowane imię i nazwisko (załącznik nr 5);
- karta pracy – biogram (załącznik nr 6);
- materiały źródłowe (załącznik nr 7);
- hasło do uzupełnienia (załącznik nr 8);
- schemat metaplanu (załącznik nr 9);
- chmura wyrazowa wygenerowana w Word Art (załącznik nr 10);
- ankieta ewaluacyjna (załącznik nr 12);
- 4 teczki A4;
- arkusz papieru (plakat) ze schematem metaplanu oraz karteczki samoprzylepne;
- komputer z dostępem do internetu;
- ekran z rzutnikiem lub tablica interaktywna.

ZAŁĄCZNIKI:

1. Fotografie przedstawiające nazwy ulic związane z obrońcami Płocka z 1920 roku. Źródło: fotografia własna.
2. Fotografie miejsc pamięci narodowej w Płocku: Pomnik Obrońców Płocka, Kopiec Harcerzy, grób Antolka Gradowskiego. Źródło: fotografia własna.
3. Mapa *Walki polsko-bolszewickie 1919-1920*. Źródło: <https://www.polishclub.org/2011/08/13/prof-andrzej-nowak-dziedzictwo-roku-1920/>.
4. Portrety: Tadeusza Jeziorowskiego, Antoniego Gradowskiego, Stefana Zawidzkiego, Józefa Kaczmareckiego. Źródło: G. Gołębiewski, *Płock 1920. Dni krwi i chwały*, Warszawa 2017, <https://www.facebook.com/Tadeusz-Jeziorowski-Ma%C5%82y-Bohaterski-Obro%C5%84ca-P%C5%82ocka-280933735839261/www.tnp.org.pl> <http://galeria.plock24.pl/displayimage-6856.html>.
5. Szyfr podstawieniowy opracowany na podstawie klucza. Źródło: <https://cdw.edu.pl/ksiega-szyfrow-czyli-zbior-zabaw-z-szyframi-do-pobrania/>.
6. Karta pracy – biogram. Opracowana według własnego pomysłu.
7. Materiały źródłowe, patrz: bibliografia i źródła internetowe. Fotografie własne: grób Stefana Zawidzkiego, pamiątkowa tablica ku czci Antoniego Gradowskiego.
8. Hasło do uzupełnienia – opracowane według własnego pomysłu.
9. Schemat metaplanu. Źródło: <https://www.szkolazklasa.org.pl/wp-content/uploads/2016/11/Metaplan.pdf>.
10. Chmura wyrazowa – opracowana według własnego pomysłu. Źródło: <https://wordart.com/create>.
11. Przykładowe odpowiedzi do kart pracy, hasła i metaplanu.
12. Ankieta ewaluacyjna.

BIBLIOGRAFIA:

- G. Gołębiewski, *Alfabet obrony Płocka*, „Gazeta Wyborcza – Płock” 2014, nr 14.
 G. Gołębiewski, *Obrona Płocka przed wojskami bolszewickimi 18-19 sierpnia 1920 r.*, Towarzystwo Naukowe Płockie, Płock 2015.
 G. Gołębiewski, *Płock 1920. Dni krwi i chwały*, Bellona, Warszawa 2017.

G. Gołębiewski, *Stefan Zawadzki – bohaterski obrońca Płocka w 1920 r.*, „Notatki Płockie. Kwartalnik Towarzystwa Naukowego Płockiego” 2018, nr 1(254), s. 34–40.

G. Gołębiewski, *Tadeusz Jeziorowski i Józef Kaczmarek – bohaterscy obrońcy Płocka*, „Notatki Płockie. Kwartalnik Towarzystwa Naukowego Płockiego” 1998, nr 1(174), s. 24–28.

A. Grzymała-Siedlecki, *Z pielgrzymki do Płocka*, „Tygodnik Ilustrowany” 1920, nr 39, s. 280–291.

„Kurier Płocki” z 1920 roku – Mazowiecka Biblioteka Cyfrowa.

B. Sandomierski, *Dzieje Harcerstwa Płockiego od 1912 roku*, Płock 2012.

N. Wójtowicz, *Udział płockich harcerzy w wojnie 1920 roku*, „Notatki Płockie. Kwartalnik Towarzystwa Naukowego Płockiego” 1999, nr 44(181), s. 13–23.

ŹRÓDŁA INTERNETOWE [dostęp: 22.04.2020]:

<https://cdw.edu.pl/ksiega-szyfrow-czyli-zbior-zabaw-z-szyframi-do-pobrania/>

<http://galeria.plock24.pl/displayimage-6856.html>

<https://niezlomni.com/dzieci-w-wojnie-polsko-bolszewickiej-chcialy-dorownac-orletom-lwowskiem-najmlodszy-odznaczonym-by-11-latek-ktory-uciek-1-z-domu-aby-pomagac-w-walce/>

<https://pl.wikipedia.org/wiki/Biogram>

<https://wordart.com/create>

<https://www.facebook.com/Tadeusz-Jeziorowski-Ma%C5%82y-Bohaterski-Obro%C5%84ca-P%C5%82ocka-280933735839261/>

http://www.plock.eu/pl/obrona_plocka_przed_bolszewikami.html

<https://www.polishclub.org/2011/08/13/prof-andrzej-nowak-dziedzictwo-roku-1920/>

<https://www.szkolazklasa.org.pl/wp-content/uploads/2016/11/Metaplan.pdf>

lodz.ipn.gov.pl – Broszura Jestem skautem i ochotnikiem, IPN Oddział Łódź.

www.tnp.org.pl

PRZEBIEG ZAJĘĆ

CZĘŚĆ WSTĘPNA

1. Wprowadzenie w tematykę zajęć.
Nauczyciel pokazuje uczniom fotografie (**załącznik nr 1**) na ekranie lub tablicy interaktywnej. Zadaje pytania:
a) Co widzicie na ilustracji?
b) Jak sądzicie, z jakimi wydarzeniami związane są nazwy tych ulic?
c) Dlaczego tak sądzicie?
Uczniowie ustalają odpowiedzi (burza mózgów).
2. Nauczyciel zapisuje na tablicy temat *Na tropie Orląt Płockich* i podaje cel lekcji: poznanie wyjątkowych młodych

ludzi – harcerzy, którzy są patronami płockich ulic, oraz wcielenie się w rolę badacza ustalającego biogram wymienionych wyżej postaci na podstawie różnych materiałów źródłowych, takich jak wspomnienia, wycinki z gazet, fotografie.

3. Nauczyciel wyjaśnia uczniom, co to jest biogram (krótki, zwięzły życiorys). Zadaje pytanie:
Co według was powinno znaleźć się w biogramie?
Uczniowie ustalają odpowiedzi (burza mózgów).

CZĘŚĆ GŁÓWNA

1. Nauczyciel na podstawie mapy (**załącznik nr 3**) opowiada uczniom, że w 1920 roku Polska prowadziła wojnę z Rosją bolszewicką. Wyjaśnia, że celem Armii Czerwonej było zajęcie naszej stolicy i podbój Polski. Zadaje pytania:
  - a) Gdzie toczyły się walki?
  - b) Jaki był najdalszy zasięg ofensywy Armii Czerwonej?
 Uczniowie ustalają odpowiedzi, dochodząc pod kierunkiem nauczyciela do wniosku, że:
  - a) Walki objęły m.in. północne Mazowsze i toczyły się wzdłuż Wisły.
  - b) Jedno z uderzeń Armii Czerwonej skierowane było na Płock.
 Nauczyciel wyjaśnia, że 18 sierpnia 1920 roku bolszewicy zaatakowali Płock. W mieście nie było wielu żołnierzy, gdyż większość walczyła na innych frontach, dlatego do obrony miasta stanęła ludność cywilna. Wszyscy mieszkańcy, w tym kobiety i dzieci, starali się bronić Płocka. Najmłodszych obrońców – harcerzy – nazywamy Orłętami Płockimi. Wśród Orłąt odznaczyło się czterech chłopców, którzy są dziś patronami płockich ulic.
2. Uczniowie zostają podzieleni na cztery grupy. Każda grupa otrzymuje jeden portret pocięty na części (**załącznik nr 4**) oraz szyfr (**załącznik nr 5**). Przydział portretu dla grupy może nastąpić drogą losowania. Uczniowie losują cyfry od 1 do 4. Pod cyframi kryją się odpowiednie portrety i odpowiadające im szyfry:
  - 1 – Tadeusz Jeziorowski (Grupa 1);
  - 2 – Antoni Gradowski (Grupa 2);
  - 3 – Stefan Zawidzki (Grupa 3);
  - 4 – Józef Kaczmarek (Grupa 4).
 Uczniowie układają puzzle oraz odkodowują imię i nazwisko

wylosowanej postaci. Nauczyciel monitoruje pracę dzieci i udziela wskazówek, jeśli uczniowie mają problem z odkodowaniem treści (szyfr polega na zamianie liter parami zgodnie z ustalonym kluczem).

3. Każda grupa otrzymuje od nauczyciela teczkę A4, odpowiadającą wcześniej wylosowanej postaci. Teczki mają następujące podpisy:
  - 1 – Na tropie Tadeusza Jeziorowskiego (Grupa 1);
  - 2 – Na tropie Antolka Gradowskiego (Grupa 2);
  - 3 – Na tropie Stefana Zawidzkiego (Grupa 3);
  - 4 – Na tropie Józia Kaczmarek (Grupa 4).

W każdej tece znajdują się: karta pracy (biogram) do uzupełnienia (**załącznik nr 6**) i materiały źródłowe (**załącznik nr 7**), na podstawie których uczniowie będą zdobywać informacje. Nauczyciel monitoruje pracę uczniów i udziela wskazówek.

4. Prezentacja efektów pracy grupy (wybrany członek grupy przedstawia biogram swojej postaci, a reszta członków grupy uzupełnia jego wypowiedzi lub wszyscy członkowie kolejno prezentują wyniki swojej pracy we wcześniej ustalony sposób).
5. Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej przygotowane wcześniej hasło lub rysuje je na tablicy (**załącznik nr 8**). Prosi uczniów, aby zastanowili się i wskazali kilka cech lub postaw poznanych chłopców – obrońców Płocka i dopasowali je do napisanego hasła.
6. Nauczyciel zawiesza arkusz papieru/plakat z przygotowanym wcześniej schematem metaplanu (**załącznik nr 9**). Rozdaje uczniom karteczki samoprzylepne. Podaje temat do przedyskutowania: Udział dzieci

w wojnie. Prosi uczniów, aby zastanowili się nad tym problemem i udzielili odpowiedzi na pytania:

a) Jak to było (dlaczego młodzi chłopcy brali udział w wojnie)?

b) Jak powinno być?

c) Dlaczego nie było tak, jak powinno być?

Uczniowie zabierają głos w dyskusji, podają swoje propozycje odpowiedzi, które zapisywane są na karteczkach, a następnie przyklejane na schemacie.

Na koniec formułują wnioski na temat skutków wojny oraz potrzeby zapewnienia pokoju na świecie.

CZĘŚĆ PODSUMOWUJĄCA

1. Rozmowa z uczniami na temat tego, czego dowiedzieli się na

lekcji – wykonanie ćwiczenia podsumowującego: zapisanie kilkudzaniowej notatki na podstawie chmury wyrazowej (**załącznik nr 10**).

1. Nauczyciel wyświetla uczniom fotografie miejsc pamięci narodowej w Płocku (**załącznik nr 2**) związanych z obroną Płocka w 1920 roku i poznanymi na lekcji Orłętami Płockimi. Zachęca do odwiedzenia tych miejsc (osoby mieszkające w Płocku) lub zaplanowania wycieczki do Płocka z uwzględnieniem tych miejsc (osoby mieszkające poza Płockiem).
2. Ocena pracy grup i poszczególnych osób przez nauczyciela.
3. Ocena zajęć przez uczniów – wypełnienie karty ewaluacyjnej (**załącznik nr 12**).

Załącznik nr 1.

Załącznik nr 2.

Pomnik Zwycięskim Obrońcom Płocka 1920 roku

Kopiec Harcerzy, tzw. Bratnia Mogiła

*Mogiła Antolka
Gradowskiego
na cmentarzu przy
ul. Kobylińskiego
w Płocku*

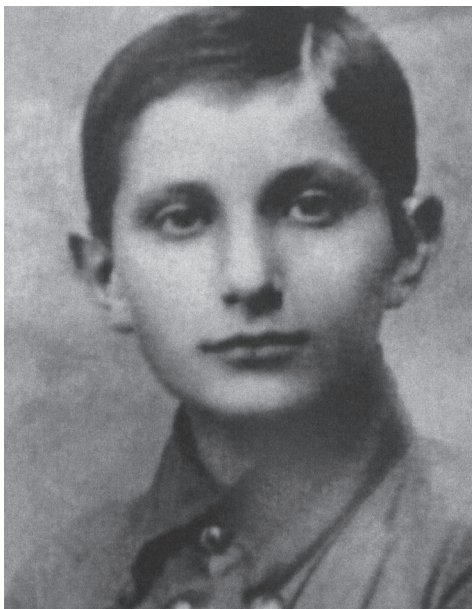
Załącznik nr 3.

Załącznik nr **4.**

Portret dla **GRUPY 1**

Portret dla **GRUPY 2**

Portret dla **GRUPY 3**

Portret dla **GRUPY 4**

Załącznik nr 5.

SZYFR DLA GRUPY 1**Szyfr podstawieniowy**

A	Y	C	W	E	U	G	S	I	P	K	O	M
Z	B	X	D	V	F	T	H	R	J	Ó	L	N

Rozszyfrujcie imię i nazwisko jednego z Orłąt Płockich, a dowiecie się, kogo przedstawia portret:

GZWVFHA PVARLILDHÓR

SZYFR DLA GRUPY 2**Szyfr podstawieniowy**

A	Y	C	W	E	U	G	S	I	P	K	O	M
Z	B	X	D	V	F	T	H	R	J	Ó	L	N

Rozszyfrujcie imię i nazwisko jednego z Orłąt Płockich, a dowiecie się, kogo przedstawia portret:

ZMGLMR TIZWLDHÓR

SZYFR DLA GRUPY 3**Szyfr podstawieniowy**

A	Y	C	W	E	U	G	S	I	P	K	O	M
Z	B	X	D	V	F	T	H	R	J	Ó	L	N

Rozszyfrujcie imię i nazwisko jednego z Orłąt Płockich, a dowiecie się, kogo przedstawia portret:

HGVUZM AZDRWAÓR

SZYFR DLA GRUPY 4**Szyfr podstawieniowy**

A	Y	C	W	E	U	G	S	I	P	K	O	M
Z	B	X	D	V	F	T	H	R	J	Ó	L	N

Rozszyfrujcie imię i nazwisko jednego z Orłąt Płockich, a dowiecie się, kogo przedstawia portret:

PKAVU ÓZXANIHÓR

Załącznik nr 6.

GRUPA 1 – NA TROPIE TADZIA JEZIOROWSKIEGO

BIOGRAM

Imię:

.....

Nazwisko:

.....

Rok urodzenia: .....

Szkoła:

.....

Przynależność do organizacji:

.....

Udział w obronie Płocka: (w jaki sposób się zgłosił, co robił, czym się odznaczył)

.....

.....

.....

Odnaczenie: (nazwa, kiedy otrzymał, kto go udekorował)

.....

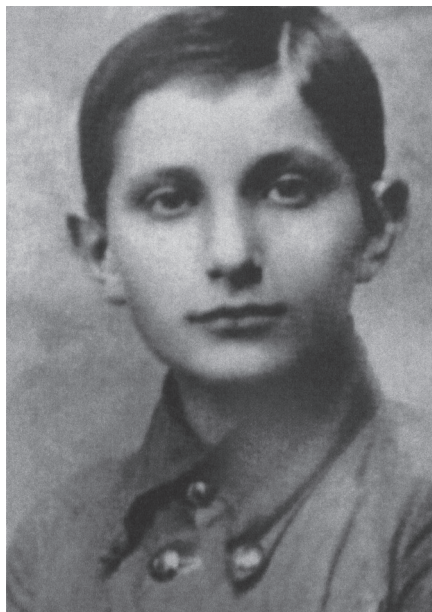
.....

Data śmierci: .....

GRUPA 2 – NA TROPIE ANTOLKA GRADOWSKIEGO

BIOGRAM

Imię:

.....

Nazwisko:

.....

Rok urodzenia: .....

Szkoła:

.....

Przynależność do organizacji:

.....

Udział w obronie Płocka: (w jaki sposób się zgłosił, co robił, w jaki sposób i gdzie zginął)

.....

.....

.....

Odnaczenie: (nazwa, kiedy otrzymał)

.....

.....

Data śmierci: .....

GRUPA 3 – NA TROPIE STEFANA ZAWIDZKIEGO

BIOGRAM

Imię:

.....

Nazwisko:

.....

Rok urodzenia: .....

Szkoła:

.....

Przynależność do organizacji:

.....

Udział w obronie Płocka: (w jaki sposób się zgłosił, co robił, w jaki sposób i gdzie zginął)

.....

.....

.....

Odznaczenie: (nazwa, kiedy otrzymał)

.....

.....

Data śmierci: .....

**GRUPA 4 – NA TROPIE JÓZIA
KACZMARSKIEGO**

BIOGRAM

Imię:

.....

Nazwisko:

.....

Rok urodzenia: .....

Szkoła:

.....

Przynależność do organizacji:

.....

Udział w obronie Płocka: (w jaki sposób się zgłosił, co robił, jakie rany odniósł, w jaki sposób ocalił życie, jak znaleźli go rodzice)

.....

.....

.....

Odnaczenie: (nazwa, kiedy otrzymał, kto go udekorował)

.....

.....

Data śmierci: .....

Załącznik nr 7.

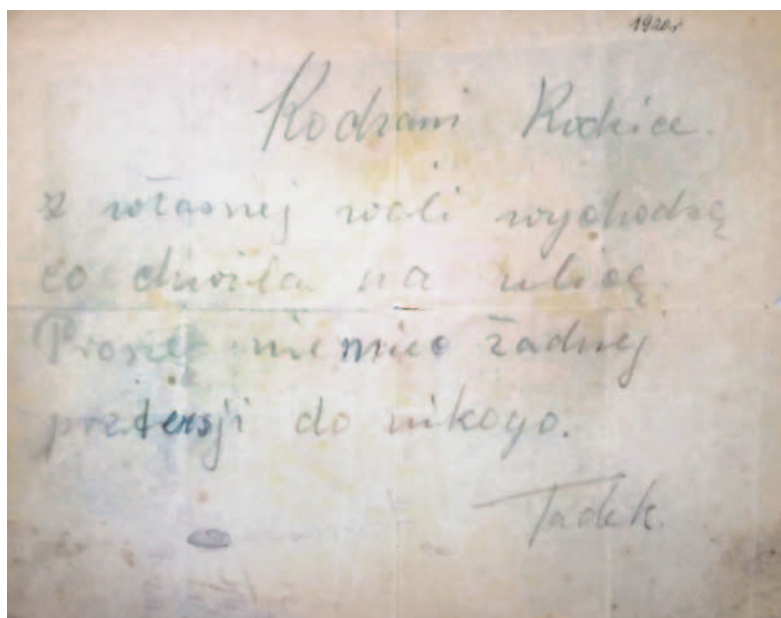
GRUPA 1 – NA TROPIE TADZIA JEZIOROWSKIEGO

1. Pochodzenie Tadzia:

„Urodził się w 1908 roku. Pochodził z Cierszewa leżącego pod Płockiem, z wielodzietnej rodziny młynarza, w której pielęgnowano tradycje patriotyczne. W 1918 roku został zapisany do II Gimnazjum Polskiej Macierzy Szkolnej”.

2. List pozostawiony przez Tadzia do rodziców 18 sierpnia 1920 roku.

„Kochani rodzice! Z własnej woli wychodzę na chwilę na ulicę. Proszę, nie miejcie żadnej pretensji do nikogo. Tadek”.

3. Wspomnienia Mieczysława Olszowskiego – dyrektora II Gimnazjum Polskiej Macierzy Szkolnej (obecne Liceum Ogólnokształcące im. Małachowskiego) o Tadziu: „Niespokojny duch, zawadiaka i kawaler, który, jak to mówią, wschodził wszędzie tam, gdzie go nie posieli. Należał do harcerstwa, gdzie nazywano go Biskoptem”.

4. Artykuł dziennikarza Adama Grzymały-Siedleckiego, który ukazał się „Kurierze Płockim” po tym, gdy przeprowadził z chłopcem wywiad już po bitwie: „Z pełną pogardą dla świszczących wokół niego kul (...) przez pięć godzin, obłany potem, pędzi od barykady do magazynu amunicyjnego, z magazynu znowu na barykady i roznosi ładunki. Każda barykada ma inny kaliber broni, ta francuski, tamta austriacki, inna znowu rosyjski. Nie myli to małego urwisa. Po kilku kursach tam i z powrotem smyk Jeziorowski (...) rozpoznaje w mig wszelkie zawiłości amunicyjne, umie na pamięć, co komu gdzie potrzeba i co chwilę zziąjany (...) wpada do magazynu jak do sklepu (...). Łapie i pędzi, aby zdążyć na czas”.

*Uroczystość wręczenia Krzyża Walecznych obrońcom Płocka w 1921 roku.
Pierwszy z prawej – Tadeusz Jeziorowski.*

5. Fragment z „Notatek Płockich. Kwartalnika Towarzystwa Naukowego Płockiego” o czynach Tadeusza:
„W krytycznym momencie 19 sierpnia rano znalazł się na ul. Dominikańskiej (obecnie 1 Maja), gdzie na opuszczonej właśnie przez żołnierzy barykadzie przy poczcie zauważył pozostawiony karabin maszynowy na kółkach. Niewiele się namyślając, wprzągnął się w rzemienie i, mimo strzałów bolszewickiego oddziału (...), zaciągnął karabin na plac Floriański (dziś – Obrońców Warszawy) i oddał w ręce żołnierzy, którzy wybiegli mu na pomoc”.
6. Zdjęcie z uroczystości wręczenia Krzyża Walecznych obrońcom Płocka w 1921 roku. Pierwszy z prawej – Tadeusz Jeziorowski.
7. Wspomnienia z uroczystości wręczenia Krzyża Walecznych obrońcom Płocka:
„Podczas uroczystej dekoracji, wyraźnie zaciekawiony tak młodym bohaterem, Józef Piłsudski zapytał więc Jeziorowskiego, kim jest. «Jestem ochotnikiem i skautem» – odpowiedział Tadeusz Jeziorowski, najmłodszy w historii kawaler Krzyża Walecznych”.
8. Informacja na temat śmierci Tadeusza Jeziorowskiego:
„4 września 1939 roku w trakcie powietrznej potyczki z niemieckimi myśliwcami nad Ksawerowem samolot por. Jeziorowskiego został zestrzelony, spadł na ziemię i stanął w płomieniach. Pilot poniósł śmierć na miejscu”.

GRUPA 2 – NA TROPIE ANTOŁKA GRADOWSKIEGO

1. Pochodzenie Antolka:

„Urodził się w 1905 roku. Początkowo był uczniem I Gimnazjum Męskiego (obecnie Liceum Ogólnokształcące im. Władysława Jagiełły). Potem przeniósł się i w 1920 roku był już uczniem czwartej klasy II Gimnazjum Polskiej Macierzy Szkolnej (obecnego Liceum Ogólnokształcącego im. Małachowskiego). Należał do 3. drużyny harcerskiej im. J. Kilińskiego. Od dziecka, jak każdy chłopiec, przejawiał zamiłowanie do wojska i na tzw. Górkach Niemieckich i za mostem bawił się z kolegami w żołnierz. Był wnukiem powstańca styczniowego, który został zesłany na Syberię”.

2. Wspomnienia siostry Antolka – Stanisławy:

„18 sierpnia rankiem mój braciszek Antoni wybiegł z domu (...). Około południa przybiegł do domu, przygotował kilka butelek kawy i herbaty dla żołnierzy. Na sygnał dany przez kolegów (gwizd w bramie) wybiegł z mieszkania. Pocałował mnie na pożegnanie. Ani Antolek, ani ja nie wiedzieliśmy, że było to pożegnanie – na zawsze... Antoś nie wrócił do domu ani tego dnia, ani następnego. Nikt nie umiał nas poinformować, gdzie jest”.

3. Fragment, który ukazał się w „Kurjerze

Płockim”, napisany przez dziennikarza Adama Grzymałę-Siedleckiego:

„18 sierpnia 1920 r. rano zgłosił się na ochotnika do pomocy żołnierzom w okopach. Pełnił funkcję sanitariusza, roznosił amunicję i prowiant. Dopadło go kozactwo i zarębało z beztroską furią na śmierć. Miał niecałe 15 lat”.

4. Według aktu zgonu:

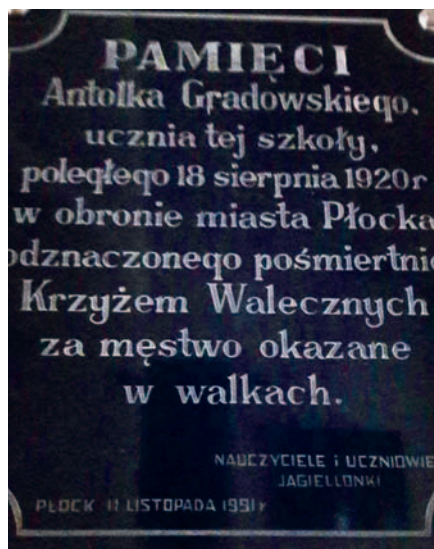
„O godzinie dwunastej w południe został zabity przez bolszewików przy okopach w Płocku”.

5. Nekrolog Antolka.

6. Tablica upamiętniająca Antolka w LO im. Władysława Jagiełły

7. Relacja o nadaniu odznaczenia Antolkowi:

„Odznaczeniem przyznany pośmiertnie Antolkowi był Krzyż Walecznych, nadany rozkazem Naczelnego Dowództwa WP nr 19 z 14 maja 1921 roku. Uroczystość dekoracji jego grobu odbyła się w czasie obchodów 10-lecia płockiego harcerstwa. 16 maja 1921 roku po mszy św. w katedrze harcerze udali się na cmentarz parafialny, gdzie delegat Naczelnictwa ZHP ppor. Władysław Nekrasz udekorował leżące bardzo blisko siebie groby Antoniego Gradowskiego i Stefana Zawadzkiego Krzyżami Walecznych”.

GRUPA 3 – NA TROPIE STEFANA ZAWIDZKIEGO

1. Pochodzenie Stefana:

„Urodził się w 1906 roku w Płocku. Rodzicami Stefana byli Józef Zawidzki, artysta złotnik, mający swoją pracownię w Płocku oraz Joanna Więclawska. Stefan był ich pierwszym dzieckiem”.

2. Wspomnienia rodziny o Stefanie:

„W sierpniu 1920 r. miał niespełna 15 lat i był uczniem IV klasy I Gimnazjum Męskiego im. Króla Władysława Jagiełły oraz członkiem tamtejszej drużyny harcerskiej. Ponieważ z racji zbyt młodego wieku nie mógł wstąpić do wojska, zapisał się do organizowanej w mieście Straży Obywatelskiej. Była to ochotnicza formacja, pomagająca wojsku i policji w utrzymywaniu ładu i porządku w warunkach wojennych”.

3. W aktach Straży Obywatelskiej zachowała się notatka z opisem jego śmierci:

„Stefan Zawidzki, członek Straży Obywatelskiej, lat 15 (w rzeczywistości miał skończone 14), uczeń I Gimnazjum Męskiego w Płocku. Pełnił funkcję łącznikową. O godzinie 12 w południe, wysłany był z Komendy S.O. jako pomocnik przy barykadach na ulicy Dobrzyńskiej. Gdy pierwsze podjazdy bolszewickie wtargnęły do miasta, wycofał się wraz z wojskiem z powierzonego mu stanowiska na Stary Rynek i tam zaraz dosięgła go kula wroga”.

4. W akcie zgonu zanotowano:

„Dnia ósmnastego sierpnia roku bieżącego o godzinie szóstej po południu, został zabity Stefan Zawidzki, uczeń czwartej klasy, lat czternaście mający”.

5. Relacja o nadaniu odznaczenia Stefanowi:

„Odznaczeniem przyznany pośmiertnie Stefanowi był Krzyż Walecznych, nadany rozkazem Naczelnego Dowództwa WP nr 19 z 14 maja 1921 roku. Uroczystość dekoracji jego grobu odbyła się w czasie obchodów 10-lecia płockiego harcerstwa. 16 maja 1921 roku po mszy św. w katedrze harcerze udali się na cmentarz parafialny, gdzie delegat Naczelnictwa ZHP ppor. Władysław Nekrasz udekorował leżące bardzo blisko siebie groby Antoniego Gradowskiego i Stefana Zawidzkiego Krzyżami Walecznych”.

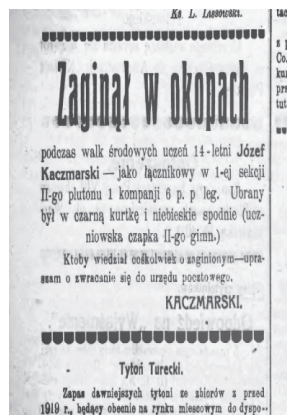
6. Grób Stefana Zawidzkiego.

GRUPA 4 – NA TROPIE JÓZIA KACZMARSKIEGO

1. Pochodzenie Józia:
„Urodził się w 1906 roku. Uczęszczał do II Gimnazjum PSM w Płocku”.
2. Wspomnienia Mieczysława Olszowskiego – dyrektora II Gimnazjum Polskiej Macierzy Szkolnej (obecne Liceum Ogólnokształcące im. Małachowskiego) o Józiu:
„Uspodobienia poważniejszego, aczkolwiek żywego, po dziecięcemu, lecz bardzo wysoko pojmujący obowiązki harcerza, dowiedziawszy się o zamierzonym ataku oddziału polskiego na bolszewików, usadowionych na podmiejskim folwarku Trzepowie, zgłosił się do matki z prośbą o pozwolenie mu na udział w tym ataku w charakterze łącznika. Bohaterska matka pozwolenia udzieliła, błogosławiąc dzielnego chłopca”.
3. Artykuł dziennikarza Adama Grzymały-Siedleckiego, który ukazał się „Kurierze Płockim” po tym, gdy przeprowadził z chłopcem wywiad już po bitwie:
„Uczył to z przeświadczeniem, że bez jego udziału atak byłby nieważny. Oczywiście roznosił amunicję, bo w ogóle, z natury nie lubił być piątym kołem u wozu (...). Po zaatakowaniu polskich oddziałów w Trzepowie przez III Korpus Konny Gaj-Chana próbował przedrzeć się do miasta z meldunkiem o sytuacji. W czasie wykonywania tego zadania został poważnie ranny, otrzymał bowiem dwie rany postrzałowe i dwie cięte – przez głowę i usta i pozostał jako jeniec na polu bitwy”.
4. Wspomnienia Józia o tym, w jaki sposób został uratowany od śmierci przez bolszewickiego sanitariusza:
„Jeden z żołnierzy bolszewickich powiedział: «Dobić by go raczej malczyszkę (chłopca), szkodnika należało, nie zaś opatrywać». Na to zaś drugi sanitariusz, nie przerywając roboty, odpowiedział flegmatycznie, cedząc słowa: «Być może, że on i wrednyj, ale bądź co bądź, gieroj (bohater)». W ten sposób trafiłem do szpitala”.
5. Ogłoszenie w „Kurierze Płockim” z dnia 24 i 27 sierpnia 1920 roku zamieszczone przez rodziców chłopca, którzy go poszukiwali, gdy nie wrócił do domu, bo przebywał w szpitalu.
6. Zdjęcie z uroczystości wręczania Krzyża Walecznych obrońcom Płocka w 1921 roku. Józef Kaczmarek dekorowany przez Józefa Piłsudskiego.
7. Informacja na temat śmierci Józefa Kaczmarek:
„Od razu też powziął zamiar poświęcenia się w przyszłości zawodowo służbie wojskowej. Rzeczywiście ukończył Oficerską Szkołę Artylerii w Toruniu i w stopniu kapitana wziął udział w wojnie obronnej 1939 roku. Pod koniec września, próbował przedostać się do granicy węgierskiej lub rumuńskiej i dostał się do niewoli sowieckiej. Osadzony w obozie w Starobielsku, został w 1940 roku zamordowany przez funkcjonariuszy NKWD w Charkowie”.

Załącznik nr 8.

O
R
L
Ę
T
A

Załącznik nr 9.

PROBLEM: UDZIAŁ DZIECI W WOJNIE	
Jak było?	Jak powinno być?
Dlaczego nie było tak, jak powinno być?	
Wnioski	

Załącznik nr 11.

GRUPA 1 – NA TROPIE TADZIA JEZIOROWSKIEGO**BIOGRAM****Imię:** Tadeusz**Nazwisko:** Jeziorowski**Rok urodzenia:** 1908**Szkoła:** II Gimnazjum Polskiej Macierzy Szkolnej (obecne Liceum Ogólnokształcące im. Małachowskiego).**Przynależność do organizacji:** harcerstwo.**Udział w obronie Płocka:**

Wziął udział w obronie Płocka na ochotnika bez wiedzy rodziców, którym zostawił list. W czasie walk nabijał broń nabojami odpowiedniego kalibru i podawał ją żołnierzom, roznosił też amunicję. Zdobył karabin maszynowy pozostawiony na jednej z barykad i pod ostrzałem przeciągnął go na stanowiska polskich żołnierzy.

Odznaczenie:

Krzyż Walecznych otrzymany z rąk Józefa Piłsudskiego w 1921 roku. T. Jeziorowski jest najmłodszym odznaczonym.

Data śmierci: 1939**GRUPA 2 – NA TROPIE ANTOLKA GRADOWSKIEGO****BIOGRAM****Imię:** Antoni**Nazwisko:** Gradowski**Rok urodzenia:** 1905

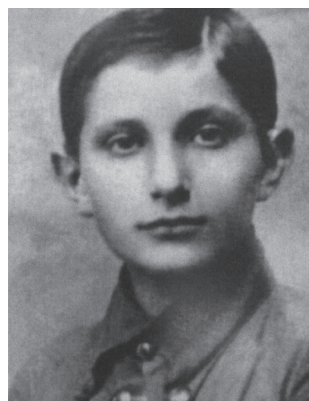
Szkoła: I Gimnazjum Męskie im. Króla Władysława Jagiełły (obecnie Liceum Ogólnokształcące im. Władysława Jagiełły); II Gimnazjum Polskiej Macierzy Szkolnej (obecne Liceum Ogólnokształcące im. Małachowskiego).

Przynależność do organizacji: harcerstwo.**Udział w obronie Płocka:**

Zgłosił się na ochotnika do pomocy żołnierzom w okopach. Pełnił funkcję sanitariusza, roznosił amunicję i prowiant. Około południa przyszedł do domu po kawę i herbatę dla żołnierzy. Zginął zabity przez bolszewików przy okopach w Płocku.

Odznaczenie:

Krzyż Walecznych otrzymany pośmiertnie w 1921 roku.

Data śmierci: 1920

GRUPA 3 – NA TROPIE STEFANA ZAWIDZKIEGO

BIOGRAM

Imię: Stefan

Nazwisko: Zawidzki

Rok urodzenia: 1906

Szkoła: I Gimnazjum Męskie im. Króla Władysława Jagiełły (obecnie Liceum Ogólnokształcące im. Władysława Jagiełły)

Przynależność do organizacji: harcerstwo

Udział w obronie Płocka:

Zapisał się do organizowanej w mieście Straży Obywatelskiej. Stefan pełnił służbę łącznikową. Został wysłany jako pomocnik na barykady, gdy do miasta wjechali bolszewicy, wycofał się na Stary Rynek, gdzie został zabity.

Odznaczenie:

Krzyż Walecznych otrzymany pośmiertnie w 1921 roku.

Data śmierci: 1920

GRUPA 4 – NA TROPIE JÓZIA KACZMARSKIEGO

BIOGRAM

Imię: Józef

Nazwisko: Kaczmarek

Rok urodzenia: 1906

Szkoła: II Gimnazjum Polskiej Macierzy Szkolnej (obecnie Liceum Ogólnokształcące im. Małachowskiego)

Przynależność do organizacji: harcerstwo

Udział w obronie Płocka:

Wziął udział w walkach we wsi Trzepowo, uzyskał na to zgodę matki. Pełnił służbę pomocniczą – był łącznikiem i donosił amunicję. Gdy próbował przedostać się do miasta z meldunkiem, został poważnie ranny, otrzymał dwie rany postrzałowe i dwie cięte – przez głowę i usta. Udało mu się uniknąć śmierci, gdyż jeden z bolszewików – sanitariusz – nie tylko go nie zastrzelił, ale opatrzył i zabrał go do szpitala. Rodzice odnaleźli Józia po zamieszczeniu ogłoszenia w gazecie.

Odznaczenie:

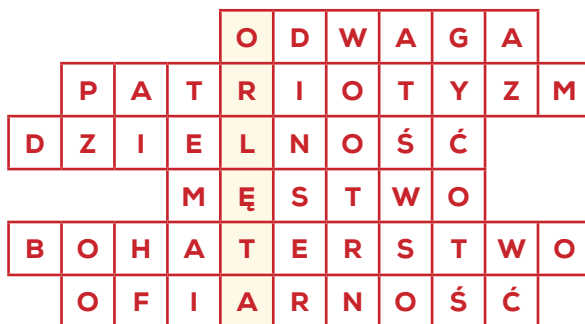
Krzyż Walecznych otrzymany z rąk Józefa Piłsudskiego w 1921 roku.

Data śmierci: 1940

Przykładowe cechy przypisane do hasła ORLĘTA:

Przykłady innych cech i postaw, które można było wpisać to: waleczność, śmiałość, zdecydowanie, zaangażowanie.

Przykładowe odpowiedzi do metaplanu:

PROBLEM: UDZIAŁ DZIECI W WOJNIE	
Jak było?	Jak powinno być?
<ul style="list-style-type: none"> - dzieci brały udział w wojnie - były łącznikami, sanitariuszami, rozносиły broń - chłopcy sami zgłaszali się na ochotnika 	<ul style="list-style-type: none"> - dzieci powinny chodzić do szkoły - powinny być bezpieczne - nie powinny być narażone na niebezpieczeństwo
Dlaczego nie było tak, jak powinno być?	
<ul style="list-style-type: none"> - na Polskę i Płock najechali bolszewicy - Płock potrzebował obrony - w Płocku brakowało żołnierzy - wszyscy mieszkańcy stawali do walki z wrogiem - Ojczyzna była w potrzebie 	
Wnioski	
<ul style="list-style-type: none"> - nie powinno być wojen - wszystkie państwa powinny dążyć do pokoju - wojna niesie zniszczenia i śmierć - dzieci powinny mieć zapewnione bezpieczne i szczęśliwe dzieciństwo 	

Załącznik nr 12.

Ankieta ewaluacyjna (ankieta anonimowa)

1. Czy w czasie zajęć miałeś możliwość poszerzenia wiedzy o Orlętach Płockich?
A. Tak.   B. Nie.
2. Czy zajęcia Ci się podobały?
A. Tak.   B. Nie.   C. Nie mam zdania.
3. Czy zajęcia z wykorzystaniem materiałów źródłowych są dla ciebie ciekawe?
A. Tak.   B. Nie.   C. Nie mam zdania.
4. Czy forma pracy w grupach jest dla ciebie atrakcyjna?
A. Tak.   B. Nie.   C. Nie mam zdania.
5. Czy masz zamiar odwiedzić miejsca pamięci narodowej związane z obroną Płocka 1920?
A. Tak.   B. Nie.

Dziękuję za wypełnienie ankiety.